

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSCHE ENTOMOLOGISCHE VEREENIGING.

N°. 28.

DEEL II.

1 Maart 1906.

INHOUD: Dr. A. C. OUDEMANS, Acarologische Aanteekeningen XXII. — Dr. A. C. OUDEMANS, Aanteekeningen over Suctoria. — Mr. A. F. A. LEESBERG, Mieren als levende deuren. — Jhr. Dr. ED. EVERTS, Insecten schadelijk voor naaldbout. — R. A. POLAK, Ontijdig inspinnen van rupsen. — Dr. A. J. VAN ROSSUM, Invloed van het voedsel op de kleuren der rupsen. — Dr. C. L. REUVENS, Literatuur. — Dr. J. TH. OUDEMANS, Privaatdocentschap in de leer der Arthropoden aan de Universiteit van Amsterdam. — Dr. J. TH. OUDEMANS, Insectenkast ter overname aangeboden.

Acarologische Aanteekeningen XXII.

Ixodes reduvius (L.). LINNÉ beschrijft in zijn *Syst. Nat.* Ed. 10. deze soort als volgt: *Acarus obovatus planus macula baseos obovata*. Hij citeert daarbij zijne *Fauna Suecica*, Ed. 1. Aldaar is de beschrijving als volgt: *Corpus depressum. magnitudo cimicis lectularii, abdomine in dorso anterius macula ovata, in medio pallida, cincta fuscédine strias retrorsum emittente. Variat colore: semper depressus et planus margine laterali prominente*. Beide beschrijvingen passen volkomen op een niet volgezogen ♀ van *Ixodes reduvius* (*ricinus*), en volstrekt niet op *Melophagus ovinus*. Wel citeert Linné ook: Charleton, *Onomasticon Zoicum* 1668, 49, en Rajus, *Historia Insectorum*, 1710, 9, welke beide schrijvers loco citato *Melophagus ovinus* beschrijven en afbeelden, en kunnen wij dit gerust

beschouwen als eene grove vergissing van Linnaeus, maar dit geeft ons nog niet het recht om te besluiten, dat Linné met zijn *Acarus reduvius* niet anders kan bedoeld hebben dan *Melophagus ovinus*, gelijk NEUMANN doet in zijne *Revision de la Famille des Ixodidés*, 4e Mémoire, p. 281 et 282 (*Mém. Soc. Zool. France*, v. 14).

Ixodes reduvius (L.). Toen ik in 1895 mij te Leeuwarden bevond, vernam ik aldaar, dat een arts een man geopereerd had van een bolrond gezwel, hangende aan de huid achter de kin. Het gezwel vertoonde aan het einde een rond gat en bevatte een volgroeid ♀ exemplaar van *Ixodes reduvius* (L.). BLANCHARD vermeldt (*Compt. rend. Soc. Biol. ser. 3*, v. 9, p. 689) een geval van eene »Pénétration de l'*Ixodes ricinus* sous la peau de l'Homme.« Blijkbaar gaf in beide gevallen de irritatie, ontstaan door den steek en het speeksel van den parasiet aanleiding tot eene walvormige opzwellling der huid rondom den parasiet, welke ten slotte zóó hoog werd, dat zij den parasiet geheel insloot. Toen de parasiet door overmatige voeding begon te zwellen, zwol de woeking mede en sloot bolvormig den geheelen parasiet in. In geen geval is *Ixodes reduvius* in staat zich in de huid van den mensch in te graven, in te boren of er in te dringen! Ook NEUMANN (*Mém. Soc. Zool. France*, v. 12, p. 131, 1899) schijnt aan te nemen, dat deze dieren zich onder de huid weten te boren: »Il se fixe quelquefois sur l'Homme et peut même pénétrer sous la peau, comme Blanchard et d'autres l'ont vu.« Mijns inziens heeft een dier, om in de lederhuid te boren, noodig òf een spoelvormig lichaam (larven van diptera, Nematoden), òf graafpootjes (*Dermatoryctes mutans*), of krachtige kauwwerktuigen (*Sarcoptes scabiei*).

Allothrombidium vandersandei (Oudms.). Deze larven veroorzaken in Nieuw Guinea een ondragelijken jeuk, zoodat de lijders zich de beenen openkrabben. LAUTERBACH (*Nachrichten*

über Kaiser Wilhelms Land und den Bismarck-Archipel. Herausgegeben von der Neu Guinea Compagnie zu Berlin, 1891, p. 38) zegt hiervan: »Sie beginnen sofort sich in die Haut einzubohren.« Daar hij eenige regels te voren beweert: »Sie ist von microscopischer Kleinheit und nur beim schärfsten Zusehen auf der Haut als ein winziges rothes Pünktchen bemerkbar,« zoo moeten wij wel hieruit besluiten, dat hij bedoeld heeft, dat deze larven zich slechts met haar snuitje (mandibulae + hypopharynx) in de huid van hun gastheer boren. WICHMANN (45^e Bulletin der Maatschappij ter Bevordering van het Naturkundig Onderzoek der Nederlandsche Koloniën, 1903, Juli, p. 20) nu beweert: »Deze nauwlijks zichtbare beestjes kruipen onder de huid en leggen daarin hunne eieren.« — Ik beschouw dit als absoluut onmogelijk: diertjes, die graaf- of knaagwerktuigen missen en zulke lange pooten hebben, kunnen niet onder onze huid kruipen. Bovendien zag LAUTERBACH de diertjes als roode puntjes op de huid. De huid zwelt na den steek op en overwelft den parasiet, zoodat ten slotte daarvan niets meer te zien is. VAN DER SANDE zegt dan ook (apud OUDEMANS, Acari, in Nova Guinea, vol. V, Zoologie, p. 159): »The blisters may increase to become vesicles and bullae, wholly filled with a serous liquid, and having a diameter of about 3 centimeter and a height of about 8 millimeter. I have never observed the mite on these bullae.« — Hier hebben wij derhalve dezelfde verschijnselen als hierboven beschreven zijn van *Ixodes reduvius* (L.). — Mijne zienswijze hieromtrent wordt geheel gedeeld door den heer Van der Sande (loco citato): »Adjoining my own experiences, I am obliged to suppose that the mites remain on the surface of the skin and only put their mouth-parts or mandibles in it. This I infer from the fact that the mites collected by me, indifferently either they were collected

shorter or longer after the beginning of a trip, could be struck off with a little knife going with it exactly over the surface of the skin, not damaging them otherwise than on the mouth parts. Thus the body itself of the mite projected always out of the skin.«

Allothrombidium wichmanni (Oudms.). Deze larven veroorzaken in Ceram en Celebes dezelfde verschijnselen van onverdragelijken jeuk als de *A. vandersandei* in Nieuw Guinea. Zij worden in Celebes g o n o n e genoemd. De neven SARASIN zeggen hiervan (Z e i t s c h r. f. E r d k u n d e z u B e r l i n, Band 29, 1894, p. 355): »Die Ursache der Erscheinung, die Gonone genannte Milbe, entdeckten wir erst nach mehreren vergeblichen Versuchen sie aufzufinden, und nahmen nur war (sic!), dass dieselbe sich in die Hautporen eingräbt, und in diese eingebettet, die erwähnten Beulen erzeugt.« Met de meeste zekerheid bestrijd ik de vooronderstelling, als zoude de gonone zich in de huidporiën i n g r a v e n. Deze diertjes zijn in het geheel niet ingericht tot graven! Bovendien vond ik ze op den kop van *Goura* sp. bij honderden, slechts er in vastgehecht met hun snuitje (mandibulae + hypopharynx). De steek dezer larven heeft derhalve op den mensch hetzelfde effect als de steek van bovengenoemden *Ixodes reduvius* (L.) en *Allothrombidium vandersandei* (Oudms.).

Dermatophilus penetrans (L.). Van deze vloer geloofde men van de ontdekking af (1547, Oviedo, Cronica del las Indias, fol. XXI) tot aan 1890, dus ongeveer drie en eene halve eeuw lang, dat zij zich geheel in de huid boorde en onder de huid opzwol, waardoor een bolvormig gezwel ontstond zoo groot als eene erwt. Boven op het gezwel is een gaatje te zien en door dat gaatje steekt de punt van het achterlijf van het ♀ vlotje. Wanneer men nu eene vloer beschouwt, moet men toch erkennen, dat zulk een dier onmogelijk graven kan. En toch hebben de verschillende waarnemers gezien (sic!), dat zij zich in de huid ingroef! Eindelijk ontdekte Judge (dus niet eens een zoöloog!) Lawrence C. Johnson (1890 in P r o c. E n t.

Soc. Wash. v. 1, p. 59) de ware toedracht der zaak: »that the great irritation produced by the female fastening itself at one spot finally produces a surrounding welt or tumefaction which closes over it, though the inclosure is apparently never wholly complete.« De *Dermatophilus penetrans* veroorzaakt derhalve dezelfde ringvormige overgroeiing als *Ixodes redivius* (L.), *Allothrombidium vandersandei* (Oudms.) en *Allothr. wichmanni* (Oudms.). Ziedaar 4 gevallen van z o o g e n a a m d e in de huid gravende of borende arthropoden!

Linipodes motatorius (L.). Onder steenen, Arnhem, 4, 1903, (Dammerman!).

Penthaleus major (Ant. Dug.) (*haematopus* C. L. Koch). De ♂ zijn $\pm 760 \mu$ lang, de ♀ van 788—913 μ lang. De sexueele verschillen zijn miniem. De ♀ zijn multovipaar. — In vochtig gras; onder steenen; Arnhem, 4, 1903 (Dammerman!).

Penthaleus erythrocephalus C. L. Koch verschilt aanzienlijk van *P. major* (Ant. Dug.); breed ovaal, het breedst aan de schouders, pooten alle korter dan het lichaam, met zeer kleine haartjes bezet. Praeoraal segment (capitulum Berlese) hoekig, met zeer kleine vertex-haren. Achter het capitulum 5 paar haartjes achter elkander. Achter de twee uiterst dunne pseudostigma-haren drie dwarsrijen van kleine haartjes. ♀ $\pm 720 \mu$; de 4 circumanaalharen zeer kort, geknikt, behaard; multovipaar. Onder steenen, Arnhem, 22, 4, 1905 (Dammerman!).

Penthalodes ovalis (Ant. Dug.). Onder steenen, Arnhem, 22, 4, 1903 (Dammerman!). Boven het rostrum heeft deze soort een echt afdak (tectum). Praeoraal segment (capitulum Berlese) zeer klein met 2 uiterst kleine vertex-haren, en in eene komvormige verdieping van het corpus gelegen.

Rhagidia pratensis (C. L. Koch), in rottende bladeren, Arnhem, 4, 1903 (Dammerman!).

Eupodes striola C. L. Koch, in rottende bladeren, Arnhem, 4, 1903 (Dammerman!).

Bdella rubra Lam. Arnhem. onder plataanschors, 4, 1903 (Dammerman!).

Bdella lapidaria Kram. Onder steenen, Arnhem, 4, 1903 (Dammerman!).

Stigmaeus humilis C. L. Koch. Van deze soort kon ik het tracheeënsysteem geheel vervolgen. De stigmata zijn ter zijde van het rostrum; de peritremata loopen van de stigmata mediaanwaarts en buigen, vóór zij de mediane lijn raken, plotseling achterwaarts. Op een afstand, even groot als het eerstbeschrevene dwarse stuk, ontspringen plotseling uit elk peritrema ± 16 tracheeën; deze zijn niet dwarsgeringd, maar slechts uiterst dunne buisjes, die alle aan het blinde einde iets gezwollen zijn. Men kan aan elke zijde 8 paar tracheeën tellen. Van het 1e, 2e, 3e en 4e paar dringt ééne trachee tot in het femur I (resp. II, III, IV), de tweede door den geheelen poot I (resp. II, III, IV). Het 5e—8e paar zijn telkens langer en verzorgen blijkbaar 4 abdominaalsegmenten.

Cunaxa setirostris (Herm.). Nymphe 415—522 μ lang, heeft op genu palparum ventraal en distaal een zeer klein doorntje. Op het prosoma een groot, fijn gestippeld schild. Voor elk der achterste prosomataalhareen één oog. De doornvormige haren op het lichaam zijn alle zwakker dan bij de volwassenen. — Onder steenen, onder plataanschors, Arnhem, 4, 1903 (Dammerman!).

Bryobia cristata (Ant. Dug.). Er zijn verschillende rassen. Op dezelfde plant (men zou ze dus physiologische rassen kunnen noemen) zijn de diertjes alle van ongeveer dezelfde breedte; deze verschilt naar gelang van de plant, zoodat men vormen kan hebben, die tweemaal langer zijn dan breed, derhalve op *Bryobia graminum* (Schrank) gaan gelijken.

Thrombidium holosericeum (L.). De σ hebben voorpooten van $\pm 1455 \mu$ en een lichaam van 1395—1545 μ lengte. Den Haag, 1886 (Van Hasselt!); zonnige grasdijk, Utrecht, 4 (Oudemans!),

op aarde, Arnhem, 6 (Oudemans!), Nijkerk (K. J. W. Kempers!), op wegen, Arnhem, 4, 1903 (Dammerman!).

Allothrombidium adustum Oudms. — *A. fuligineum* Oudms. — *A. incarnatum* Oudms. -- Alle drie: onder steenen, Arnhem, 23, 4, 1903 (Dammerman!).

Liponyssus cyclaspis nov. nom. voor *Lip. pipistrelli* Oudms. Ent. Ber. v. 2. p. 37 (2, I, 1906), want *Lip. pipistrelli* Oudms. bestaat reeds, zie Tijdschr. v. Ent., v. 46, p. 111 (13, I, 1904) (sic!).

Bij eene herbewerking der *Notaspidinae* vind ik het gewenscht een paar nieuwe genera voor te stellen. Den sleutel der geslachten geef ik hier in het engelsch weêr (in aansluiting aan »Das Tierreich«):

1.	{	Mdb. thick and stout; Intlam. hair usually setiform	2
		Mdb. broad at base, suddenly becoming and continuing slender and rod-like; chelae small; Intlam. hair usually spatulate and horizontal	8
2.	{	Ung. monod.	3
		Ung. trid.	4
3.	{	Lam. normal or absent. 1. <i>Oribatodes</i> Banks. Type <i>Oribatodes mirabilis</i> Banks.	
		Lam. large, horizontal, attached by post. edge only. 2. <i>Joelia</i> nov. gen. Type <i>Oribates fiorii</i> Coggi.	
4.	{	Ptm. truncated anteriorly, not projecting forward beyond anterior margin of Abd.	5
		Ptm. projecting forward for beyond ant. margin of Abd.	6
5.	{	Lam. normal or absent. 3. <i>Murcia</i> C. L. Koch. Type <i>Murcia trimaculata</i> C. L. Koch.	
		Lam. large, horizontal, attached by post. edge only. 4. <i>Oribatella</i> Banks. Type <i>Oribatella quadridentata</i> Banks.	
6.	{	Ptm. rounded anteriorly. 5. <i>Galumna</i> v. Heyd. Type <i>Notaspis alatus</i> Herm.	
		Ptm. pointed anteriorly.	7

7. } Lam. normal or absent. 6. *Hafenrefferia* nov. gen. Type
 } *Oribates gilvipes* C. L. Koch.
 } Lam. large, horizontal, attached by post. edge only. 7.
 } *Notaspis* Heem. Type *Acarus coleoptratus* L.
8. One genus only. 8. *Pelops* C. L. Koch. Type *Pelops occultus* C. L. Koch.

Het genus *Joelia* is genoemd naar Franciscus Joel. Van hem verscheen: Opera medica, Hamburg 1618. In tom. III, lib. IV, Sect. III, N°. 8, handelt hij over de Sühren = *Acarus siro* L. = de schurftmijt.

Het genus *Hafenrefferia* is genoemd naar Samuel Hafenreffer. Van hem verscheen πανέοχαιτον ἀιολοξέρμον, Tübingen, 1630; in Lib. I, De artis affectibus, cap. X, handelt hij over de Acari of cyrones = *Acarus siro* L. = de schurftmijten.

A. C. OUDEMANS.

Aanteekeningen over Suctoria.

Over *Dermatophilus (Sarcopsylla) penetrans* (L.) zie hierboven bladz. 58.

Xestopsylla gallinacea (Westw.) (zie ook Ent. Ber. Vol. 1. p. 16). Van deze soort ontving ik in 1894 een groot aantal ♀ exemplaren, levend, gevangen in eene fazanterie van Notaris W. J. M. de Bas te 's-Gravenhage. Vermoedelijk is zij daar geïmporteerd met *Gallus bankivus* en *Gallus furcatus* uit Engelsch Indië. Nog nooit is deze soort zoo ver noordelijk, 52° N.B., gevangen.

A. C. OUDEMANS.

Mieren als levende deuren.

Ik vond onderstaande mededeeling in eene courant en acht die nog al merkwaardig: